

BACH – COLLEGIUM PRAHA

Kostel sv. Šimona a Judy
Dušní ul., Praha 1 – Staré město

Čtvrtek 24. dubna 2014
v 19.30 hodin

KONCERT č. M22

„ Ó věčný ohni, ó prameni lásky “

kantáty pro svatodušní neděli

Sólisté

Markéta Mátlová – soprán
Kamila Mazalová – alt
Milan Vlček – tenor
Radek Krejčí – bas

Alexej Rosík – I. housle
Josef Sadílek – I. trubka

Michaela Káčerková – varhanní continuo

KOMORNÍ SBOR a ORCHESTR
BACH-COLLEGIA PRAHA

Dirigent
Jiří Mátl

PROGRAM:

Johann Sebastian Bach
(1685–1750)

Erschallet, ihr Lieder, erklinget, ihr Saiten

kantáta pro sóla, sbor, orchestr a varhany, BWV 172

I. Sbor:

Erschallet, ihr Lieder, erklinget, ihr Saiten

II. Recitativ – bas:

Wer mich liebet, der wird mein Wort halten

III. Árie – bas:

Heiligste Dreieinigkeit

IV. Árie – tenor:

O Seelenparadies

V. Árie (duet s chorálem) – soprán, alt:

Komm, lass mich nicht länger warten

VI. Chorál:

Von Gott kömmt mir ein Freudenschein

--- přestávka ---

Auch mit gedämpften, schwachen Stimmen

*árie pro sólový soprán, sólové housle a continuo
z kantáty BWV 36*

O ewiges Feuer, o Ursprung der Liebe

kantáta pro sóla, sbor, orchestr a varhany, BWV 34

I. Sbor:

O ewiges Feuer, o Ursprung der Liebe

II. Recitativ – tenor

Herr, unsre Herzen halten dir Dein Wort

III. Árie – alt

Wohl euch, ihr auserwählten Seelen

IV. Recitativ – bas

Erwählt sich Gott die heiligen Hütten

V. Sbor

Friede über Israel

Johann Sebastian Bach si hned od počátku své hudební dráhy kladl za cíl zavést pravidelnou kostelní koncertantní hudbu, tedy kantáty, které by reflektovaly liturgické texty pro příslušnou neděli a staly se tak jakýmsi hudebním kázáním doplňujícím samotnou liturgii. Z počátku své kariéry mohl Bach svůj záměr uskutečňovat jen omezeně. Ve většině ze svých ranných působišť neměl k dispozici tak kvalitní hudebníky, aby byli schopni naplnit jeho ambiciózní představy, či neměl dostatek příležitostí či podporu svého zaměstnavatele. Až v momentě, kdy byl jmenován do funkce kantora a hudebního ředitele u sv. Tomáše v Lipsku (1723), mohl začít svůj záměr naplno uskutečňovat. Začíná tak vznikat zcela unikátní kolekce duchovních kantát pro každou neděli a svátek liturgického roku. Úkol, který Bach na sebe vzal, byl zvláště v prvních letech jeho působení obrovský a vyžadoval mimořádnou koncentraci a disciplínu. Dokud se jeho repertoár duchovní hudby nerozrostl tak, že jej mohl používat opakovaně, znamenalo to zkomponovat minimálně 60 kantát za rok. V jeho nejpłodnější obdobi na přelomu let 1724 a 1725 to bylo dokonce 40 kantát za méně než 40 týdnů! Připočteme-li jeho další hudební a kantorské povinnosti, zdá se Bachova skladatelská produktivita prostě neuvěřitelná...

Tématem dnešního koncertu, věnovaného dílu Johanna Sebastiana Bacha, je svatodušní hudba. Svatodušní svátky patřily po Vánocích a Velikonocích k nejvýznamnějším svátkům tehdejšího německého protestanského liturgického roku. Tomu odpovídá i celková nálada, obsazení a vůbec slavnostní pojetí obou skladeb.

Kantátu BWV 172 **Erschallet, ihr Lieder, erklinget, ihr Saiten** (*Zazněte, písně, zazvučte, struny*) zkomponoval Johann Sebastian Bach ve Výmaru v roce 1714 na svatodušní svátek 21. května, pouze dva týdny po svém uvedení do funkce dvorního koncertního mistra. Skladba je zahájena v radostném a temperamentním duchu, ansámbl je zde rozdělen do tří „sborů“, jeden je tvořen třemi vysokými trubkami a tympány, druhý smyčcovými nástroji a třetí čtyřhlasým pěveckým sborem. Celek vytváří nad varhanním kontinuem slavnostní náladu díla.

V prostřední části, v níž zvuky trubek utichnou, vytváří Bach poutavou zvukomalebnou polyfonii – fugu bez skutečného protipohybu, kde jsou nástupy jednotlivých hlasů umístěny v rozestupech tří, dvou, tří a dvou taktů. Dvakrát v této části sprádá složitou síť zvuků, která má představovat pomyslné „klenby Božích chrámů v našich srdcích – *Gott will sich die Seelen zu Tempeln bereiten.*“

Ježíšova slova na rozloučenou z evangelia svatodušní neděle (Jan 14,23) jsou vložena do recitativu basu směřujícího k následující basové árii, která je pojata jako fanfára k oslavě Svaté Boží trojice „*Heiligste Dreieinigkeit...*“

Není náhodou, že Bach zde zvolil za doprovod právě tři trubky, trojdiílnou formu nebo také téma posouvající se kupředu po trojkrocích. Tímto umocňuje tuto duchovní trojčlennost, která provází celé dílo. V basové árii našel rovněž místo oslnivý part první trubky, která se musí vypořádat s dynamickou pasáží 45 po sobě jdoucích dvaatřicetinových not, a to, samozřejmě, třikrát.

Každá z Bachových kantát prochází několika výrazovými zvraty. Zde dojde k prvnímu v tenorové árii „*O Seelen-paradies...*“, vyjadřující paralelu "rajské zahrady duše, kterou vane Boží duch" k původnímu ráji, ze kterého byli vyhnáni Adam s Evou. Slavnostní zvuk předchozích vět je v ní vystřídán dojímavou hudbou přecházející i do následujícího duetu sopránů a altů „*Komm, lass mich nicht länger warten*“. Ten je jakousi hudební alegorií rozmluvy Ducha svatého (alt) s duší člověka (soprán). Jedná se o kontrapunkticky velmi složitý hudební kus – dva hlasy doprovázené pouze varhanním kontinuem Bach doplňuje čtvrtým hlasem – svatodušním chorálem „*Komm, heiliger Geist*“, který přednáší sólový hobo. Takto zakomponovaný a propletený dvěma liniemi hlasu je rozpoznatelný jen pro nejvnímavější posluchače.

Kantáta vrcholí mohutným chorálem, zhudebněným čtvrtou strofu písně „*Wie schön leuchtet der Morgenstern*“ (Phillip Nikolai), doprovázeným vzletnou linií prvních houslí. Zde kantáta přechází znovu do radostně optimistické nálady. Bach se ve svých vokálních dílech – a to je pro něho charakteristické – dotýká velmi často největších dramát lidského života. Avšak nakonec nechá vždy odejít svého posluchače zklidněného a usmířeného.

Je evidentní, že se jedná o dílo, jehož si Bach obzvláště cenil, na což lze usuzovat z toho, že jej znovu uvedl v Köthenu a také třikrát v Lipsku a bylo mu vzorem pro pozdější přístup ke svatodušnímu tématu vůbec. Dílo stále upravoval např.: sólový hobo v duetu nahradil sólovými varhanami, jindy nechal po závěrečném chorálu opakovat úvodní sbor.

Po přestávce zazní samostatná árie z kantáty BWV 36 **Auch mit gedämpften, schwachen Stimmen**, kde sólový soprán doprovází sólové housle v neopakovatelném duetu. Skladbu prostupuje vnitřní radostná nádeje zhudebněného textu, že i slabými, přidušenými hlasy můžeme chválit Boží majestát:

Auch mit gedämpften, schwachen Stimmen wird Gottes Majestät verehrt. Denn schallet nur der Geist darbei, So ist ihm solches ein Geschrei, Das er im Himmel selber hört.

I ztlumenými, slabými hlasy bude božský majestát uctíván, neboť když se jen k našemu volání připojí Duch, pak takové volání On sám v nebi uslyší...

Druhá dnešní kantáta BWV 34 **O ewiges Feuer, o Ursprung der Liebe** (*Ó věčný ohni, ó prameni lásky*) vznikla již za Bachova působení v Lipsku. Původně ji Bach napsal v roce 1726 ke svatbě svého přítele, který byl protestanským knězem. Až kolem roku 1746 ji přepracoval pro svatodušní neděli. Patří tedy rovněž mezi několik posledních kantát, které Bach za svého života uvedl. Hudba obou sborových částí i střední árie zůstala nezměněna. Pouze došlo k drobným úpravám v textu a byly dorekomponovány dva recitativy. Využití původně svatebního tématu k svatodušním svátkům se nabízelo: oheň symbolizující zapálení snoubenců vášnivou láskou, může stejně dobře vyjadřovat plameny lásky, kterými Bůh hoří k lidstvu, nebo oheň Ducha Svatého, který se objevil nad hlavami apoštolů v den letnic.

První sborová část je poměrně rozsáhlá, mimořádně nádherná, živá a přesto slavnostní. Velký orchestr (3 trubky, 2 hoboje, tympány, smyčce a continuo), doprovázející sbor, využil Bach k výjimečné zvukomalebně podívané. Můžeme vidět blikající oheň v neklidném partu prvních houslí, vyšlehnutí plamenů v krátkých stupech tří trubek nebo cítit stálost Boží lásky na dlouhých držených tónech, kterými je celá vstupní část protkána.

Po tenorovém recitativu přichází jediná árie této kantáty. Jedna z nejkrásnějších Bachových altových árií vyzývá k radosti duše, které si Bůh vyvolil za svůj přibyték "*Wohl euch, ihr auserwählten Seelen...*" Jemná orchestrace (2 flétny a tlumené smyčce) spolu s melodickou výmluvností působí sladce ukolébavým dojmem.

Basový recitativ nás přivádí k závěrečné sborové větě, která zazní opět s plnou podporou orchestru: "*Friede über Israel!*" Pokoj Izraeli! Radostná strhující nebeská hudba nás přivádí ke konci této velké kantáty. Můžeme ji chápat jako naléhavou prosbu a vděčnost za mír. "*Dankt den höchsten Wunderhänden...*" Děkujte divotvorným rukám Nejvyššího. Děkujte, vždyť Bůh na vás vzpomněl. Opravdu, Jeho požehnání působí mocně. Sesílá pokoj Izraeli, pokoj vám.

Obě dnešní kantáty patří ke skladbám, které v plné šíři ukazují autorovo mistrovství i jeho schopnost oslovit posluchače bez ohledu na dobu jejich vzniku.

Bach-Collegium Praha vás srdečně zve na další koncert díla Antonína Dvořáka a Václava Emanuela Horáka:

Středa 25. 6. 2014 v kapitulní bazilice sv. Petra a Pavla na Vyšehradě v 19.30.

www.bachcollegium.cz

Kulturní klub Poštovka
Zahradníčkova 1118/2, Praha 5

**Bach
collegium
praha**

Kostel sv. Šimona a Judy
Dušní, Praha 1 - Staré město

Čtvrtek 24. dubna 2014
v 19.30 hodin